

Рецензія

офіційного рецензента на дисертацію Кохан Людмили Йосипівни
«Музично-драматичний театр Михайла Старицького в контексті часу
(1873–1898 роки)»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво

*«Нехай Україна у щасті буя,
у тім нагорода і втіха моя»
М. Старицький*

Рецензована наукова праця приваблює підходом до вивчення емблематичних і багатоскладових явищ мистецького буття України. На підставі ознайомлення з концепцією дослідження Людмили Йосипівни Кохан «Музично-драматичний театр Михайла Старицького в контексті часу (1873–1898 роки)», очевидним став факт, що молоді дослідники XXI століття виховуються в умовах усвідомлення значення національно-епохальних явищ минулого, спадкоємних зв'язків і, як наслідок, – скеровані на осмислення і пізнання Історії.

Задум рецензованого дисертаційного дослідження вбачається в спробі осягнення музично-драматичного театру М. Старицького як феномена української культури другої половини XIX століття. Вкажемо на три критерії, котрі увиразнюють безумовну актуальність теми рецензованої дисертації Людмили Йосипівни Кохан:

1. Класифікаційний статус дослідження здобувачки засвідчує його приналежність до проблемного поля *музичної україніки*, яка нині потужно і всебічно розвивається. Нині, як зазначають сучасні філософи, «національно-культурницька орієнтація <...> виходить з визнання плюралізму різних “голосів” культури, різних національних ціннісних світів»¹. Натомість авторка дисертації як представниця молодшої наукової генерації початку XXI століття

¹ Цит. за : Малахов В. Особистість і національна культура: підґрунтя етичних проблем. *Право бути собою*. Київ : Дух і літера, 2008. С.43.

обирає інший шлях, позначений пріоритетом доцентрового спрямування національної самовизначеності культури.

Історію українського музикознавства неможливо уявити відокремленою від осмислення значущості категорії національного в музичному мистецтві. (Людкевича – про національне в музиці). І нині перед сучасними музикознавцями постає виклик: відстояти своє, національне (ментальне) право мислити на ґрунті вітчизняної традиції, із власною системою цінностей. Представлена до захисту дисертація «Музично-драматичний театр М. Старицького в контексті часу (1873–1898 роки)» у цьому сенсі органічно вписана до сучасного наукового контексту (музична україніка), що вивершує її значущість.

2. Персонологічний підхід, покладений в основу концепції дисертації, актуалізує дослідницьку увагу до фундаторів професіоналізму національного мистецтва в різних царинах – визначних постатей культурного буття України другої половини ХІХ століття. Підтвердженням дії даного підходу слугує вибір матеріалу дослідження, де разом із партитурами музичних творів фігурують Записник М. Старицького 1884–1885 років, спогади учасників театральних колективів, очолюваних митцем, а також спогади членів родини, друзів М. Старицького та М. Лисенка.

Тож у рецензованій кваліфікаційній праці персонологічний підхід виявляється у дослідженні творчої постаті М. Старицького з позицій розкриття інтегративних аспектів його діяльності, що є втіленням на більш узагальнюючому рівні світоглядних настанов митця як рушія культурно-історичного процесу зазначеного історичного періоду.

3. Вибір теми і концепція дослідження «спрацьовує» на увиразненні самотньої соціоісторичної місії музично-драматичного театру М. Старицького та театру корифеїв як невід’ємної складової сценічного мистецтва України другої половини ХІХ століття.

Такий підхід у дослідженні, в свою чергу, становить внесок у вивчення української національної картини світу означеного періоду та відкриває шлях

до осягнення / усвідомлення спадкоємних зв'язків сучасного українського сценічного мистецтва (*історико-еволюційна площина*).

Обрана тематика дослідження є беззаперечно актуальною, враховуючи обраний підхід дослідження музично-драматичного театру М. Старицького у контексті месіанізму тогочасної доби.

Серед новаційних положень дисертаційної концепції Людмили Йосипівни Кохан, на яких наголошує авторка і з якими слід погодитися, насамперед: комплексний підхід у вивченні становлення й діяльності музично-драматичного театру М. Старицького як видатного культурно-мистецького явища; культурно-історичний огляд, присвячений осмисленню творчості митця «...в контексті месіанізму ХІХ століття» (с. 30); визначено організаційно-творчі та естетичні засади професійної діяльності митця тощо.

Рецензована праця є прикладом вдалої спроби дослідження, яка дозволяє но-новому висвітлити загальновідомі історичні постаті та їхню роль в становленні української самосвідомості культури як національно-визначеної наукової сфери. Здобувачка у Вступі праці відзначає: «Творчість М. Старицького в аспекті національно орієнтованого месіанізму недостатньо досліджена науковцями. Месіанізм його діяльності стає у дисертації основною метафорою україноцентричної позиції художника, спрямованої на збереження та примноження національного ідейного контенту» (с.23–24). Таким чином, увиразнюється провідна ідея дослідження, яка діє імпліцитно і полягає у врахуванні ціннісних настанов національної самосвідомості, що також закономірно становить аспект наукової новизни отриманих результатів праці.

Спробуємо, не йдучи шляхом структурного огляду дисертації, узагальнити ключові позиції дослідження Людмили Йосипівни Кохан в викладі положень результатів наукового-аналітичного міркувань рецензента, що постали власлідок знайомства з текстом.

Імпонує обрана логіку викладу, яка підкорюється внутрішньому алгоритму і втілена у чотиричастинній структурі дисертації, де від методологічних засад

та історіографічного компендіуму (Розділ 1) послідовно «розгортається» концепція у дослідженні: культурно-історичного контексту діяльності Михайла Старицького (Розділ 2), формування творчо-організаційних засад театральної діяльності митця в аматорський період у контексті месіанізму (Розділ 3), професійного періоду театральної діяльності М. Старицького, що пов'язана зі ствердженням творчої орієнтації на збереження та розвиток національної драматургії (Розділ 4).

Очевидно, Людмила Йосипівна Кохан є адептом творчості М. Старицького, що виявляється в дослідженні різновекторних іпостасей творчої особистості митця. Відтак здобута якість універсальності когнітивного підходу, запропонованого здобувачкою у дисертації, убачається як шлях осягнення феноменологічних якостей емблематичних явищ національної культури (музично-драматичного театру М. Старицького) в аспекті осмислення універсальної діяльності окремих постатей, обраних долею для здійснення культурно-історичної місії на різних історичних відтинках у часопросторі буття України.

Дисертаційне дослідження Людмили Йосипівни Кохан являє собою синтез підходів. Імпонує залучений міждисциплінарний підхід, що уможливорює здійснити комплексний аналіз об'єкту дослідження – музично-драматичного театру М. Старицького як національного культурно-історичного феномена другої половини ХІХ століття.

Дослідження справляє позитивне враження. У цілому текст дисертації оформлений грамотно, стилістика поєднує строгість та непереобтяженість викладу, який представлено презентабельним обсягом (основний текст налічує 198 сторінок).

Хочу окремо наголосити увагу на апробацію наукових результатів дослідження, що представлена публікаціями семи наукових одноосібних статей, з яких дві – в іноземних спеціалізованих періодичних виданнях (Угорщина та Австрія).

Неуникнено значний обсяг досліджуваних у дисертації питань формує простір для міркувань і надає приводи для наукової дискусії і висловлення ряду зауважень.

Серед зауважень і побажань виокремимо наступні.

1. Формулювання предмета дослідження, який у рецензованій кваліфікаційній праці визначається так: «Предмет дослідження – музичний аспект, організаційно-творчі та естетичні засади музично-драматичного театру М. Старицького» (с. 27 тексту дис.). Таке формулювання привертає увагу. Принагідно вкажемо, що далі, по всьому тексту праці, включно з Висновками, «організаційно-творчі та естетичні засади» залучаються неодноразово здобувачкою як *приналежні до професійної діяльності М.Старицького*. То чи можна говорити про їх двоїсте трактування та відповідність і до діяльності митця (творча постать М.Старицького), і до художнього явища, яким є музично-драматичний театр М. Старицького.

2. У праці вагома роль відведена розгляду творчого тандему М. Лисенка і М. Старицького. Серед прикладів результатів творчої співдружності у тексті дисертації не згадується «Остання ніч» – історична драма М. Старицького, до якої М. Лисенко створив музику.

3. Теоретична база дослідження, запропонована у Вступі, містить певні недопрацювання, зокрема: назви напрямів, за якими групуються джерела (певні смислові дублі, неузгодженість, коли поруч із групою праць «із проблем музикознавства» співіснують не менш «музикознавчі» блоки, зокрема, «аналізу музичних творів»), відтак – недовершеною виявляється сам принцип розподілу джерел та їхня приналежність до того чи іншого напрямку.

4. Структура дослідження. Привертає увагу невиваженість балансу обсягу тексту у розділах, зокрема Розділу 1, який значно компактніший (22 стр.) порівняно з іншими (від 41 до 60 стр.).

5. У дослідженні виявлені прикрі технічні недовершеності, пов'язані, зокрема, при роботі з першоджерелами. Так, в оформленні списку джерел спостерігається порушена затребувана логіка викладу джерел у послідовності

викладу україномовних, і далі – іноземних джерел (у списку україномовні джерела перемежовані з іноземними, після чого окремо викладено блок інших іноземних джерел).

Серед побажань. На думку рецензента, теоретичну базу дослідження могли б збагатити:

- праця В. Харитонової «Корифеї українського театру – творці музичної складової національного професійного театру»²,

- докторська дисертація О. Коменди «Універсальна творча особистість в українській музичній культурі» (2020), в якій на прикладах дослідження видатних творчих особистостей *української (!) національної культури* задіяний діяльнісно-структурний метод вивчення універсальної творчої особистості як типологічного явища. Запропонована теорія дослідниці, приналежна до царини музикознавчої персоналістики, у перспективі могла б виявитись затребуваною для подальших розвідок здобувачки.

З метою уточнення окремих положень дисертації при знайомстві з текстом дослідження виникли два запитання.

1. Як Ви визначаєте цілісний аналіз: що він передбачає і чим вирізняється з-поміж інших аналітичних підходів. Прокоментуйте, будь-ласка, детальніше, як саме він спрацював при дослідженні Вами опери «Різдвяна ніч» М. Лисенка / М. Старицького у Розділі 3 дисертації?

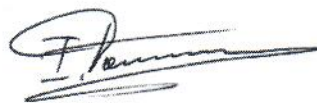
2. У праці серед наведених ключових слів фігурує поняття «еволюція стилю». Прокоментуйте, будь ласка, у якому контексті убачається його значення в якості ключового слова, як воно спрацюває у концепції Вашого дослідження?

Висловлені дискусійні моменти, зауваження та запитання не знижують наукової цінності виконаної дисертації, а лише свідчать про інтерес до проблем музичної україніки, про сміливість здобувачки та її приналежність до новітньої молодії когорти музикознавців України ХХІ століття.

² Харитонova В. Ф. Корифеї українського театру – творці музичної складової національного професійного театру. *Культура України* : науковий збірник. Харків, 2010. № 30. С. 245-255.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що дисертація на тему: «Музично-драматичний театр Михайла Старицького в контексті часу (1873–1898 роки)» є самостійним, завершеним й оригінальним дослідженням. Його зміст та структура, заявлена актуальність теми, наукова новизна, теоретико-практичне значення, а також результати, викладені у Висновках, є підставами для визнання праці такою, що відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Авторка дисертації Кохан Людмила Йосипівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри інтерпретології
та аналізу музики Харківського
національного університету
мистецтв імені І.П.Котляревського

І.А. Романюк

